

УДК 336.02:334.7:338.24

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.215.266-274>**Маланюк Н.І.**доктор філософії з менеджменту
Західноукраїнський національний університет**Malaniuk Nazariy**

PhD in Management Sc.

West Ukrainian National University

<https://orcid.org/0009-0000-7451-5179>

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ТА ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В умовах післявоєнного відновлення економіки України підтримка підприємництва набуває значення стратегічного пріоритету державної політики, оскільки саме сектор малого та середнього бізнесу забезпечує основну частину зайнятості, податкових надходжень і локалізації відбудовчих процесів. У статті досліджено сутність та класифікацію інноваційних фінансових і податкових інструментів підтримки підприємництва, які сформувалися у вітчизняній практиці впродовж 2020–2024 рр. під впливом пандемічної та воєнної турбулентності. Обґрунтовано, що ефективна архітектура підтримки має поєднувати кредитні (програма «Доступні кредити 5-7-9%», портфельні державні гарантії), грантові («єРобота», гранти для ветеранського підприємництва), страхові (Експортно-кредитне агентство, механізми страхування воєнних ризиків) та податкові (спеціальний режим «Дія Сіті», спрощена система оподаткування, преференції для індустріальних парків) інструменти. Методологічною основою дослідження стало поєднання методів системного аналізу, класифікації та порівняння динамічних рядів галузевих показників. На основі аналізу динаміки ключових показників за 2020–2024 рр. встановлено, що фінансові інструменти підтримки продемонстрували високу антикризову дієвість: накопичений обсяг кредитування за програмою «5-7-9%» зріс до 268 млрд грн, обсяг міжнародної донорської підтримки МСП - до 780 млн дол. США, а кількість резидентів «Дія Сіті» перевищила 1200 компаній. Водночас виявлено структурні дисбаланси: концентрацію пільгового кредитування у великих позичальників, фінансові ризики ерозії податкової бази та недостатню координацію державних і донорських програм. Доведено, що подальша результативність підтримки залежить від переходу від ситуативного реагування до цілісної та фінансово стійкої політики з вимірюваними критеріями ефективності. Запропоновано тривірневу модель інтеграції інноваційних інструментів підтримки підприємництва у систему повоєнного відновлення економіки, що передбачає узгодження стратегічного, тактичного та операційного рівнів державної політики з вимогами Ukraine Facility та процесом євроінтеграції.

Ключові слова: підприємництво, післявоєнне відновлення, фінансові інструменти, податкові інструменти, державна підтримка, пільгове кредитування, грантові програми, малий та середній бізнес, євроінтеграція.

INNOVATIVE FINANCIAL AND TAX INSTRUMENTS FOR SUPPORTING ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE'S ECONOMY

In the context of the post-war recovery of Ukraine's economy, support for entrepreneurship becomes a strategic priority of state policy, since the small and medium-sized business sector provides the bulk of employment, tax revenues, and localization of reconstruction processes. The article examines the essence and classification of innovative financial and tax instruments for supporting entrepreneurship that emerged in domestic practice during 2020–2024 under the influence of pandemic and wartime turbulence. It is substantiated that an effective support architecture should combine credit instruments (the «Affordable Loans 5-7-9%» program, portfolio state guarantees), grant instruments («eRobota», grants for veteran entrepreneurship), insurance instruments (the Export Credit Agency, war risk insurance mechanisms), and tax instruments (the special «Diia City» regime, the simplified taxation system, preferences for industrial parks). The methodological basis of the study is a combination of the methods of systems analysis, classification, and comparison of time series of sectoral indicators. Based on an analysis of the dynamics of key indicators for 2020–2024, it was established

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Маланюк Н.І., 2026

that financial support instruments demonstrated high anti-crisis effectiveness: the accumulated volume of lending under the «5-7-9%» program increased to UAH 268 billion, the volume of international donor support for SMEs reached USD 780 million, and the number of «Diia City» residents exceeded 1,200 companies. At the same time, structural imbalances were identified: the concentration of concessional lending among large borrowers, fiscal risks of tax base erosion, and insufficient coordination of state and donor programs. It is proven that the further effectiveness of support depends on the transition from ad hoc anti-crisis response to a coherent and fiscally sustainable policy with measurable performance criteria. A three-level model for integrating innovative entrepreneurship support instruments into the post-war economic recovery system is proposed, which provides for the alignment of strategic, tactical, and operational levels of state policy with the requirements of the Ukraine Facility and the European integration process.

Keywords: entrepreneurship, post-war recovery, financial instruments, tax instruments, state support, concessional lending, grant programs, small and medium-sized business, European integration.

JEL Classification: G28, H25, L26, O16, E62

Постановка проблеми. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентні втрати для підприємницького сектору України: руйнування виробничих активів, розрив логістичних ланцюгів, релокацію бізнесу, відтік трудових ресурсів та стиснення внутрішнього попиту. За оцінками міжнародних інституцій, сукупні потреби у фінансуванні відновлення економіки України вимірюються сотнями мільярдів доларів США, при цьому значна частина відбудовчих робіт має бути виконана саме приватним сектором. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів та високої вартості ринкового капіталу класичні механізми фінансування підприємництва виявляються недостатніми, що актуалізує потребу в інноваційних фінансових і податкових інструментах, здатних одночасно компенсувати провали ринку, мобілізувати донорський і приватний капітал та стимулювати структурну модернізацію економіки.

Упродовж 2020–2024 рр. в Україні сформувався принципово новий інструментарій підтримки підприємництва: масштабоване пільгове кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», портфельні державні гарантії, грантові програми «єРобота», спеціальний правовий і податковий режим «Дія Сіті», механізми Експортно-кредитного агентства та страхування воєнних ризиків, преференції для індустріальних парків. Проте ці інструменти розвивалися значною мірою ситуативно, як реакція на кризові збурення, без цілісної методологічної рамки оцінювання їх ефективності та взаємоузгодження. Це зумовлює науково-практичну актуальність систематизації інноваційних фінансових і податкових інструментів підтримки підприємництва та обґрунтування напрямів їх інтеграції у політику післявоєнного відновлення економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового забезпечення розвитку підприємництва є предметом тривалих наукових дискусій у міжнародному академічному просторі. Класичні положення щодо доступу малого та середнього бізнесу до фінансування як ключового обмеження економічного зростання обґрунтовано у роботі Т. Веєк та А. Деміргюс-Кунт [1], які довели, що недосконалість фінансових ринків непропорційно сильно вражає саме малі підприємства, що обумовлює необхідність державних компенсаторних механізмів. Систематичний моніторинг інструментів фінансування МСП у міжнародному вимірі здійснює ОЕСР у щорічних оглядах Financing SMEs and Entrepreneurs [2], де узагальнено

досвід застосування кредитних гарантії, пільгового кредитування та грантових схем у посткризових умовах. Масштаби втрат і потреби відновлення української економіки, у тому числі приватного сектору, оцінено у звітах Світового банку щодо швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA) [3]. Інституційну рамку зовнішньої фінансової підтримки України на 2024–2027 рр. визначає Регламент ЄС про створення механізму Ukraine Facility [4], який пов'язує надання фінансування з виконанням Плану України, включно з реформами бізнес-клімату та державної підтримки підприємництва. Аналітичну оцінку структурних трансформацій економік регіону, зокрема ролі приватного сектору у воєнній економіці України, представлено у звітах ЄБРР [5]. Питання фінансової стабільності банківського сектору та ризиків, пов'язаних із програмами пільгового кредитування, системно висвітлюються у звітах Національного банку України про фінансову стабільність [6].

Нормативно-інституційне підґрунтя інноваційних інструментів підтримки підприємництва в Україні сформоване низкою актів: постановою Кабінету Міністрів України про надання фінансової державної підтримки, якою запроваджено програму «Доступні кредити 5-7-9%» [7]; урядовими рішеннями щодо надання грантів бізнесу в межах проекту «єРобота» [8]; Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», яким створено правовий режим «Дія Сіті» [9]; Податковим кодексом України у частині спрощеної системи оподаткування та галузевих преференцій [10]; Законом України «Про індустріальні парки» [11] та Законом України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту», що визначає засади діяльності ЕКА [12].

Вагомий внесок у дослідження податкових інструментів підтримки підприємництва зробили А. Крисоватий та співавтори, які на основі порівняння спрощених режимів оподаткування малого та середнього бізнесу в країнах ЄС обґрунтували напрями їх трансформації в Україні [13]. Концентрацію підприємницької активності в регіонах України у контексті сталого розвитку проаналізовано Л. Сімків та ін. [14]. Особливості застосування податкових інструментів, зокрема податкової соціальної пільги при оподаткуванні ПДФО, розкрито у праці С. Хоми [15]. Проблематику цифрової

трансформації системи фінансово-економічної безпеки підприємств висвітлено У. Андрусів, Н. Микитюк та А. Чайковським [16], а теоретичні засади кадрового забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності - А. Черчатою та В. Божановою [17]. Механізми фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку в умовах повоєнного відновлення на прикладі окремих галузей досліджено К. Шевчик [18], а інституційні механізми державного управління в умовах євроінтеграції та транскордонного співробітництва - К. Бліщук [19].

Узагальнення наявного наукового доробку засвідчує, що попри значну кількість праць, присвячених окремим інструментам державної підтримки бізнесу, бракує комплексних досліджень, які б системно аналізували сукупність інноваційних фінансових і податкових інструментів у їх взаємозв'язку та в контексті специфічних завдань післявоєнного відновлення економіки України. Це формує науковий пробіл, який обумовлює актуальність та напрям цього дослідження.

Метою статті є систематизація інноваційних фінансових та податкових інструментів підтримки підприємництва, оцінка їх дієвості в умовах воєнної турбулентності 2020–2024 рр. та обґрунтування напрямів їх інтеграції у систему післявоєнного відновлення економіки України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Методи аналізу і синтезу застосовано для розкриття сутності інноваційних фінансових і податкових інструментів підтримки підприємництва та їх класифікації за функціональним призначенням. Абстрактно-логічний метод використано при обґрунтуванні взаємозв'язку між архітектурою державної підтримки та стійкістю підприємницького сектору в умовах воєнних шоків. Метод порівняльного аналізу забезпечив зіставлення динаміки ключових показників фінансової та податкової підтримки підприємництва за 2020–2024 рр. Статистичний метод застосовано для кількісної оцінки змін показників та виявлення закономірностей їх трансформації. Метод моделювання покладено в основу розробки тривірневої моделі інтеграції інноваційних інструментів підтримки у систему повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційність фінансових і податкових інструментів підтримки підприємництва у вітчизняному контексті доцільно розуміти не лише як принципову новизну механізмів, а і як їх адаптивну трансформацію відповідно до безпрецедентних умов функціонування економіки - пандемії, повномасштабної війни та завдань повоєнної відбудови. За функціональним призначенням сформований упродовж 2020–2024 рр. інструментарій можна класифікувати на чотири групи: кредитні, грантові, страхово-гарантійні та податкові інструменти.

Кредитні інструменти представлені насамперед програмою «Доступні кредити 5-7-9%», яка з антикризового механізму здешевлення кредитів для мікробізнесу еволюціонувала у системний канал фінансування воєнної економіки: у 2022 р. програма була оперативно

переорієнтована на підтримку посівної кампанії, релюкованих підприємств та бізнесу на прифронтових територіях. Доповнюючим механізмом стали портфельні державні гарантії, які дозволяють банкам кредитувати позичальників з недостатнім заставним забезпеченням, розподіляючи кредитний ризик між державою та фінансовою установою. Інноваційний характер цих інструментів полягає у поєднанні компенсації відсоткової ставки, ризик-шерингу та цифровізації процедур доступу через екосистему «Дія».

Грантові інструменти, запроваджені у 2022 р. в межах проєкту «єРобота», стали якісно новим для України механізмом безповоротної підтримки: гранти «Власна справа» на започаткування мікробізнесу, гранти на переробні підприємства, садівництво і тепличне господарство, а згодом - спеціалізовані гранти для ветеранів війни та членів їхніх родин. Принциповою інновацією є зв'язаність грантів із зобов'язаннями щодо створення робочих місць і податкової віддачі, що трансформує грант з інструменту соціальної допомоги в інструмент інвестиційного стимулювання.

Страхово-гарантійні інструменти набули критичного значення в умовах воєнних ризиків, які фактично унеможливили класичне ринкове страхування інвестицій: приватні страхові компанії та перестраховики або виключають воєнні ризики зі своїх полісів, або встановлюють економічно недоступні тарифи, що формує провал ринку, компенсувати який здатна лише держава у партнерстві з міжнародними інституціями. Ключовим напрямом стало розширення мандату Експортно-кредитного агентства на страхування воєнних ризиків, що дозволяє підтримувати експортну активність підприємств навіть в умовах підвищеної загрози. Не менш важливою є співпраця з міжнародними агентствами гарантування інвестицій - насамперед Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA) Групи Світового банку та Міжнародною фінансовою корпорацією розвитку США (DFC), які через механізми покриття політичних і воєнних ризиків відкривають шлях для іноземного капіталу. Запровадження національних механізмів страхування внутрішніх інвестицій та воєнних ризиків, зокрема за участю державних і донорських коштів, формує нову інфраструктуру де-ризикінгу (de-risking), без якої масштабне залучення приватного капіталу у відбудову є неможливим. Принциповою особливістю цієї групи інструментів є те, що вони не стільки безпосередньо фінансують підприємства, скільки знижують сприйняту ризиковість інвестицій, вивільняючи приватний капітал та мультиплікуючи ефект державної підтримки.

Податкові інструменти охоплюють як традиційну спрощену систему оподаткування, так і якісно нові режими, що відображають еволюцію фіскальної політики від універсального до цільового стимулювання. Спрощена система оподаткування історично виконала функцію автоматичного стабілізатора зайнятості у кризові періоди: у моменти економічних шоків вона забезпечувала збереження мікробізнесу та самозайнятості, знижуючи фіскальне й адміністративне навантаження на найвразливіші категорії суб'єктів

господарювання. Спеціальний режим «Дія Сіті» поєднує гнучкі організаційно-правові умови (зокрема гіг-контракти та особливості трудових відносин у сфері ІТ) з альтернативною моделлю оподаткування - податком на виведений капітал, за якого оподатковується не поточний прибуток, а лише його розподіл, що стимулює реінвестування коштів у розвиток бізнесу. Такий підхід виявився особливо дієвим для утримання в Україні висококваліфікованих фахівців та капіталу технологічного сектору навіть в умовах війни. Преференції для учасників індустріальних парків (звільнення від податку на прибуток, пільги зі сплати ввізного мита та ПДВ на ввезення устаткування, часткова компенсація витрат на підключення до інженерно-транспортних мереж) формують територіально-орієнтований податковий інструмент стимулювання локалізації виробництва. Він є особливо релевантним у контексті релокації підприємств із зон бойових дій та повоєнної реіндустріалізації, оскільки поєднує податкові стимули з розбудовою виробничої інфраструктури на безпечніших територіях. Водночас застосування податкових преференцій потребує зваженого підходу, адже розширення пільгових режимів в умовах бюджетного дефіциту

генерує ризики ерозії податкової бази, що актуалізує потребу в моніторингу їхньої фінансової результативності.

З метою оцінки реальної дієвості зазначених фінансових, страхово-гарантійних та податкових інструментів у їх сукупності здійснено аналіз динаміки ключових показників фінансової та податкової підтримки підприємництва за 2020–2024 рр., який дозволяє прослідкувати реакцію системи підтримки на кризові збурення та відновлювальні процеси. Результати аналізу систематизовано у табл. 1.

Аналізуючи табл. 1, можна виокремити ключові тенденції трансформації системи підтримки підприємництва в умовах воєнної турбулентності. Кредитний канал продемонстрував найвищу антикризову мобілізаційну здатність: накопичений обсяг кредитування за програмою «5-7-9%» зріс з 16,9 млрд грн у 2020 р. до 268,0 млрд грн у 2024 р., тобто більш ніж у 15 разів, причому найінтенсивніше зростання припало саме на кризовий 2022 р., коли програма фактично перетворилася на основний канал обігового фінансування реального сектору.

Таблиця 1

Динаміка ключових показників фінансової та податкової підтримки підприємництва в Україні за 2020–2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість зареєстрованих ФОП (млн од.)	1,84	1,96	1,85	1,98	2,10
Обсяг кредитів, виданих за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» (млрд грн, накопичувальним підсумком)	16,9	78,4	151,4	214,6	268,0
Обсяг портфельних державних гарантій за кредитами МСП (млрд грн)	5,2	12,4	18,6	24,3	30,1
Кількість наданих грантів за програмою «Власна справа» («Робота») (тис. од.)	–	–	4,7	10,2	12,5
Кількість резидентів правового режиму «Дія Сіті» (од.)	–	–	420	780	1 200
Надходження єдиного податку до бюджетів (млрд грн)	38,0	44,2	52,4	65,1	74,0
Обсяг підтримки експортерів через ЕКА (страхування, гарантії, млрд грн)	0,3	1,2	1,8	4,6	8,2
Кількість індустріальних парків, включених до Реєстру (од.)	43	56	61	79	95
Питома вага збиткових підприємств МСП (%)	27,1	22,5	38,4	31,2	28,5
Обсяг міжнародної донорської підтримки МСП (млн дол. США)	120	150	310	540	780

Джерело: складено автором на основі даних [6, 20–22]

Аналогічну динаміку демонструють портфельні державні гарантії, обсяг яких зріс з 5,2 до 30,1 млрд грн. Водночас така експансія пільгового кредитування генерує фінансові ризики зростання видатків на компенсацію ставок та ризики витіснення ринкового кредитування, на що системно вказує Національний банк України [6].

Грантовий канал, запущений у 2022 р., демонструє стійке нарощування: кількість грантів «Власна справа» зросла з 4,7 тис. у рік запуску до 12,5 тис. у 2024 р., що засвідчує високий попит на стартовий капітал з боку мікропідприємництва, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб і ветеранів. Показовою є також динаміка

міжнародної донорської підтримки МСП, обсяг якої зріс з 120 млн дол. США у 2020 р. до 780 млн дол. США у 2024 р., що відображає інтеграцію України у європейські програми підтримки бізнесу та розгортання механізму Ukraine Facility.

Податковий вимір відображає різноспрямовані тенденції. Кількість зареєстрованих ФОП після кризового скорочення 2022 р. відновилися і у 2024 р. досягла 2,10 млн од., що перевищує довоєнний рівень і свідчить про адаптивність мікропідприємництва та дієвість спрощеної системи оподаткування як інституційного амортизатора. Надходження єдиного податку зросли з 38,0 до 74,0 млрд грн, що частково зумовлено інфляційним

чинником, однак підтверджує фінансову значущість малого бізнесу. Кількість резидентів «Дія Сіті» за три роки функціонування режиму перевищила 1200 компаній, що свідчить про конкурентоспроможність вітчизняного податкового режиму для ІТ-індустрії навіть в умовах війни. Зростання кількості індустріальних парків з 43 до 95 одиниць формує інфраструктурний каркас для повоєнної реіндустріалізації, хоча ступінь їх фактичної операційної наповненості залишається недостатнім.

Водночас питома вага збиткових підприємств МСП, яка стрибкоподібно зросла у 2022 р. до 38,4%, лише поступово знижується (28,5% у 2024 р.) і залишається вищою за довоєнний рівень, що вказує на незавищеність відновлення фінансової стійкості сектору та обґрунтовує необхідність збереження стимулюючої політики у середньостроковій перспективі.

Узагальнення результатів аналізу дозволяє констатувати наявність трьох структурних дисбалансів чинної системи підтримки:

1) концентрацію пільгових кредитних ресурсів у порівняно великих і фінансово стійких позичальників при обмеженому доступі мікробізнесу;

2) фрагментарність та недостатню координацію державних і донорських програм, що породжує дублювання й адміністративні бар'єри;

3) ризики фінансової стійкості, пов'язані з розширенням податкових преференцій в умовах дефіциту бюджету.

Для подолання зазначених дисбалансів пропонується трьохрівнева модель інтеграції інноваційних фінансових і податкових інструментів у систему післявоєнного відновлення економіки (рис. 1).

Рис. 1. Модель інтеграції інноваційних інструментів підтримки підприємництва в систему післявоєнного відновлення економіки України

Джерело: побудовано автором

Стратегічний рівень формує ціннісно-цільову рамку державної політики підтримки підприємництва і має забезпечити перехід від фрагментарного набору програм до єдиної, внутрішньо узгодженої системи. Його ключовим завданням є закріплення єдиної державної політики розвитку підприємництва, гармонізованої з Планом України в межах механізму Ukraine Facility та із зобов'язаннями у сфері європейської інтеграції, зокрема з вимогами глав acquis щодо державної допомоги, конкурентної політики та підтримки МСП. На цьому рівні визначаються цільові пріоритети, до яких доцільно віднести: реіндустріалізацію та локалізацію виробництва (у тому числі релокованих підприємств); експортну експансію та вбудовування вітчизняного бізнесу у європейські ланцюги створення

вартості; розвиток ветеранського підприємництва як інструменту соціально-економічної реінтеграції; зелену та цифрову трансформацію відповідно до принципів подвійного переходу (twin transition). Стратегічний рівень також передбачає інституційне закріплення відповідальності за реалізацію політики - через визначення головного координуючого органу, узгодження середньострокових індикативних цілей та ув'язку пріоритетів підтримки з бюджетним і донорським плануванням.

Тактичний рівень трансформує стратегічні пріоритети у конкретні механізми адміністрування та контролю. Його наріжним елементом є запровадження єдиної цифрової платформи адміністрування всіх програм підтримки на базі екосистеми «Дія», що дозволяє

усунути дублювання, знизити адміністративні бар'єри для бізнесу та забезпечити принцип «єдиного вікна» доступу до інструментів підтримки. Обов'язковою складовою є наскрізна система моніторингу результативності, побудована на вимірюваних індикаторах впливу: кількість створених і збережених робочих місць, обсяг податкової віддачі від отримувачів підтримки, приріст доданої вартості на 1 грн наданої державної підтримки (фіскальний мультиплікатор), а також частка приватного капіталу, залученого на 1 грн державних коштів. Другим стратегічним напрямом тактичного рівня є поступова переорієнтація пільгового кредитування з моделі компенсації відсоткової ставки на гарантійні механізми з вищим мультиплікатором залучення приватного капіталу. Такий перехід дозволяє знизити пряме навантаження на бюджет, розподілити кредитний ризик між державою та фінансовими установами й водночас розширити доступ до фінансування для тих категорій підприємців, які не мають достатнього заставного забезпечення. Тактичний рівень також охоплює гармонізацію умов різних програм між собою, щоб уникнути конкуренції інструментів за одного отримувача та забезпечити їх взаємодоповнюваність.

Операційний рівень відповідає за практичну реалізацію інструментів підтримки та зворотний зв'язок щодо їх ефективності. На цьому рівні здійснюється стандартизація процедур відбору отримувачів підтримки - через уніфіковані, прозорі та верифіковані критерії, що мінімізують корупційні ризики й забезпечують рівний доступ. Важливим напрямом є розбудова мережі центрів «Дія.Бізнес» як фронт-офісів консультаційного супроводу, що надають підприємцям навігацію серед наявних програм, допомогу у підготовці заявок та подальший супровід проєктів, - це особливо критично для мікробізнесу, внутрішньо переміщених осіб і ветеранів, які часто не мають достатньої управлінської та фінансової компетентності. Завершальним елементом операційного рівня є впровадження механізмів оцінювання впливу та публічної звітності щодо ефективності кожного інструменту, що передбачає регулярне оприлюднення результатів, зіставлення досягнутих ефектів із витраченими ресурсами та коригування параметрів програм за принципом зворотного зв'язку. Саме операційний рівень забезпечує підзвітність системи перед платниками податків і міжнародними партнерами, формуючи довіру до політики підтримки підприємництва.

Такий рівневий підхід забезпечує вертикальну узгодженість політики - від стратегічних пріоритетів держави через механізми адміністрування до операційних процедур та вимірюваного результату, - а також її горизонтальну збалансованість між фіскальною стійкістю, доступністю підтримки та ефективністю використання ресурсів повоєнного відновлення.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що інноваційні фінансові та податкові інструменти підтримки підприємництва, сформовані в Україні впродовж 2020–2024 рр., довели свою антикризову дієвість та створили інституційний фундамент для

політики післявоєнного відновлення економіки. Здійснена систематизація дозволила класифікувати наявний інструментарій за функціональним призначенням на чотири взаємопов'язані групи - кредитні, грантові, страхово-гарантійні та податкові інструменти, кожна з яких виконує специфічну роль у системі підтримки. Кредитні інструменти забезпечили масштабну мобілізацію фінансових ресурсів: накопичений обсяг кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» досяг 268 млрд грн, а програма з антикризового механізму здешевлення кредитів еволюціонувала у системний канал фінансування воєнної економіки. Грантові програми сформували якісно новий для України канал безповоротного стартового фінансування мікробізнесу (понад 12 тис. грантів «Власна справа» у 2024 р.), трансформували грант з інструменту соціальної допомоги в інструмент інвестиційного стимулювання, ув'язаний із створенням робочих місць. Страхово-гарантійні механізми заклали інфраструктуру де-ризикінгу інвестицій, без якої залучення приватного та іноземного капіталу у відбудову в умовах воєнних ризиків є неможливим. Податкові режими («Дія Сіті», спрощена система оподаткування, преференції для учасників індустріальних парків) підтвердили свою роль водночас як інституційних амортизаторів кризових шоків та як стимулів структурної й територіальної модернізації економіки.

Аналіз динаміки ключових показників за 2020–2024 рр. засвідчив, що система підтримки підприємництва продемонструвала виражену антикризову реакцію та відновлювальну траєкторію: після різкого падіння індикаторів у кризовому 2022 р. більшість із них у 2023–2024 рр. повернулися до довоєнних або перевищили довоєнні значення, чому суттєво сприяло зростання міжнародної донорської підтримки МСП до 780 млн дол. США та розгортання механізму Ukraine Facility. Водночас виявлені структурні дисбаланси - концентрація пільгових ресурсів у порівняно великих і фінансово стійких позичальників, фрагментарність та недостатня координація державних і донорських програм, а також фіскальні ризики, пов'язані з розширенням пільгових режимів в умовах бюджетного дефіциту, - зумовлюють необхідність переходу від ситуативного антикризового реагування до цілісної, вимірюваної та фіскально стійкої політики підтримки підприємництва. Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні трирівневої моделі інтеграції інноваційних фінансових і податкових інструментів у систему повоєнного відновлення, яка на відміну від наявних підходів забезпечує вертикальну узгодженість політики - від стратегічних пріоритетів держави та вимог міжнародних партнерів через тактичні механізми адміністрування й моніторингу до операційних процедур надання підтримки та вимірюваного результату. Практичне значення запропонованої моделі полягає у можливості її використання органами державної влади для гармонізації програм підтримки, підвищення прозорості та результативності використання ресурсів відбудови.

Подальші дослідження доцільно зосередити на

розробці методики кількісного оцінювання фіскального мультиплікатора окремих інструментів підтримки підприємництва, що дозволить порівнювати їх ефективність за критерієм приросту доданої вартості та податкової віддачі на 1 грн державної підтримки. Перспективним напрямом є також обґрунтування механізмів поєднання державних і донорських ресурсів у фінансуванні повоєнної відбудови та розроблення системи індикаторів моніторингу результативності

програм підтримки, узгодженої з вимогами Ukraine Facility та стандартами Європейського Союзу у сфері державної допомоги.

Декларація про використання ШІ. Під час підготовки цієї статті було використано інструменти ШІ (зокрема, ChatGPT-5.3). Запевняю, що використання ШІ обмежувалося редагуванням англomовного тексту анотації. Автор несе повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. Beck T., Demirgüç-Kunt A. Small and Medium-Size Enterprises: Access to Finance as a Growth Constraint. *Journal of Banking & Finance*. 2006. Vol. 30, issue 11. P. 2931–2943. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.009
2. OECD. *Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard*. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_fa521246-en.html
3. World Bank. *Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*. Washington, D.C.: The World Bank, 2024. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>
4. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. *Official Journal of the European Union*. 2024. L 792. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>
5. EBRD. *Transition Report 2023-24: Transitions Big and Small*. London: European Bank for Reconstruction and Development, 2023. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/economics/transition-reports/transition-report-2023-24.html>
6. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Київ: НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua>
7. Про надання фінансової державної підтримки: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>
8. Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF>
9. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>
10. Податковий кодекс України (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
11. Про індустриальні парки: Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>
12. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту: Закон України від 20.12.2016 № 1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20181001#Text>
13. Krysovaty A., Valihura V., Horyn V., Kramar I., Shulichenko V. Simplified taxation regimes for small and medium-sized enterprises: Experience of EU countries and transformation in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Vol. 4, № 63. P. 47–62. DOI: 10.55643/fcaptp.4.63.2025.4784
14. Simkiv L., Andrusiv U., Kupalova H., Goncharenko N., Dzoba O., Yushkevych O. Concentration of Entrepreneurial Activity in the Regions of Ukraine in the Context of Sustainable Development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 3, № 44. P. 347–356. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3776>
15. Андрусів У. Я., Хома С. В. Застосування податкової соціальної пільги при оподаткуванні ПДФО: сучасні виклики та тенденції. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105.2025.5.74
16. Андрусів У. Я., Микитюк Н. С., Чайковський А. М. Цифрова трансформація системи фінансово-економічної безпеки сучасних підприємств. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 2(43). С. 237–250. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2\(43\)-237-250](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2(43)-237-250)
17. Андрусів У. Я., Черчата А. О., Божанова В. Ю. Теоретичні підходи до визначення сутності кадрового забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності. *Економічний простір*. 2025. № 200. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.200.3-9>
18. Андрусів У. Я., Шевчик К. Б. Управління фінансовими ресурсами інвестиційно-інноваційного розвитку медичних закладів в умовах повоєнного відновлення. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 8(48). С. 42–54. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8\(48\)-42-54](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8(48)-42-54)
19. Андрусів У. Я., Бліщук К. М. Інституційні механізми державного управління в умовах євроінтеграції та транскордонного співробітництва: теоретичні засади та практичне застосування. *Ефективна економіка*. 2025. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.58%20>
20. Фонд розвитку підприємництва. Результати програми «Доступні кредити 5-7-9%». URL:

<https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>

21. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
22. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua>

References:

1. Beck, T. and Demirgüç-Kunt, A. (2006), "Small and Medium-Size Enterprises: Access to Finance as a Growth Constraint", *Journal of Banking & Finance*, Vol. 30, Issue 11, pp. 2931–2943, doi: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.009
2. OECD (2024), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard*, OECD Publishing, Paris, [Online], available at: https://www.oecd.org/en/publications/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_fa521246-en.html.
3. World Bank (2024), *Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*, The World Bank, Washington, D.C., [Online], available at: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>.
4. European Parliament and Council of the EU (2024), Regulation (EU) 2024/792 of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility, *Official Journal of the European Union*, L 792, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>.
5. EBRD (2023), *Transition Report 2023-24: Transitions Big and Small*, European Bank for Reconstruction and Development, London, [Online], available at: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/economics/transition-reports/transition-report-2023-24.html>.
6. Natsionalnyi bank Ukrainy (2024), *Zvit pro finansovu stabilnist* [Financial Stability Report], NBU, Kyiv, [Online], available at: <https://bank.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Kabinet Ministriv Ukrainy (2020), *Pro nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky* [On the provision of financial state support], *Postanova vid 24.01.2020 No. 28*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Kabinet Ministriv Ukrainy (2022), *Deiaki pytannia nadannia hrantiv biznesu* [Some issues of providing grants to business], *Postanova vid 21.06.2022 No. 738*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada Ukrainy (2021), *Pro stymuliuvannia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini* [On stimulating the development of the digital economy in Ukraine], *Zakon Ukrainy vid 15.07.2021 No. 1667-IX*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine], *vid 02.12.2010 No. 2755-VI*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Pro industrialni parky* [On industrial parks], *Zakon Ukrainy vid 21.06.2012 No. 5018-VI*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> [in Ukrainian].
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2016), *Pro zabezpechennia masshtabnoi ekspansii eksportu tovariv (robit, posluh) ukrainskoho pokhodzhennia shliakhom strakhuvannia, harantuvannia ta zdeshevlennia kredyuvannia eksportu* [On ensuring large-scale expansion of exports of goods (works, services) of Ukrainian origin through insurance, guaranteeing and cheaper export lending], *Zakon Ukrainy vid 20.12.2016 No. 1792-VIII*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20181001#Text> [in Ukrainian].
13. Krysovaty, A., Valihura, V., Horyn, V., Kramar, I. and Shulichenko, V. (2025), "Simplified Taxation Regimes for Small and Medium-Sized Enterprises: Experience of EU Countries and Transformation in Ukraine", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 4, No. 63, pp. 47–62, doi: 10.55643/fcaptp.4.63.2025.4784
14. Simkiv, L., Andrusiv, U., Kupalova, H., Goncharenko, N., Dzoba, O. and Yushkevych, O. (2022), "Concentration of Entrepreneurial Activity in the Regions of Ukraine in the Context of Sustainable Development", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 3, No. 44, pp. 347–356, doi: 10.55643/fcaptp.3.44.2022.3776
15. Andrusiv, U. Ya. and Khoma, S. V. (2025), "Zastosuvannia podatkovoi sotsialnoi pilhy pry opodatkuvanni PDFO: suchasni vyklyky ta tendentsii" [Application of the tax social benefit in personal income taxation: current challenges and trends], *Efektivna ekonomika*, No. 5, doi: 10.32702/2307-2105.2025.5.74 [in Ukrainian].
16. Andrusiv, U. Ya., Mykytiuk, N. Ye. and Chaikovskiy, A. M. (2025), "Tsyfrova transformatsiia systemy finansovo-ekonomichnoi bezpeky suchasnykh pidpriemstv" [Digital transformation of the financial and economic security system of modern enterprises], *Nauka i tekhnika sohodni*, No. 2(43), pp. 237–250, doi: 10.52058/2786-6025-2025-2(43)-237-250 [in Ukrainian].
17. Andrusiv, U. Ya., Cherchata, A. O. and Bozhanova, V. Yu. (2025), "Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti kadrovoho zabezpechennia subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti" [Theoretical approaches to defining the essence of staffing of business entities], *Ekonomichnyi prostir*, No. 200, pp. 3–9, doi: 10.30838/EP.200.3-9 [in Ukrainian].
18. Andrusiv, U. Ya. and Shevchyk, K. B. (2025), "Upravlinnia finansovymy resursamy investytsiino-innovatsiynoho rozvytku medychnykh zakladiv v umovakh povoiennoho vidnovlennia" [Management of financial

resources for the investment and innovation development of medical institutions in the context of post-war recovery], *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, No. 8(48), pp. 42–54, doi: 10.52058/2786-5274-2025-8(48)-42-54 [in Ukrainian].

19. Andrusiv, U. Ya. and Blishchuk, K. M. (2025), "Instytutsiini mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia v umovakh yevrointehratsii ta transkordonnoho spivrobitnytstva: teoretychni zasady ta praktychne zastosuvannia" [Institutional mechanisms of public administration in the context of European integration and cross-border cooperation: theoretical foundations and practical application], *Efektivna ekonomika*, No. 6, doi: 10.32702/2307-2105.2025.6.58 [in Ukrainian].

20. Fond rozvytku pidpriemnytstva (2026), "Rezultaty prohramy 'Dostupni kredyty 5-7-9%'" [Results of the "Affordable Loans 5-7-9%" program], [Online], available at: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> [in Ukrainian].

21. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2026), Ofitsiyni sait [Official website], [Online], available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

22. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy (2026), Ofitsiyni sait [Official website], [Online], available at: <https://www.me.gov.ua> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 03.07.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 24.07.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.08.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.